

BÚS ANIKÓ

A BETLEHEMES JÁTÉKOK SZOKÁSÁNAK FELELEVENÍTÉSE

A betlehemes játék – más helyen betlehemezés vagy pásztorjáték – a karácsonyi ünnepkörhöz kapcsolódó népi misztériumjáték. Az első betlehem felállítása Assisi Szent Ferenc nevéhez kötődik, aki az itáliai Greccio városban 1223-ban társai segítségével alakította ki a betlehemi jászlat, hogy felelevenítsék Jézus születését. Jozef Ratzinger így ír erről: „Aki karácsony titkát nem értette meg, az a keresztény lét lényeges elemét nem értette meg. Aki ezt nem fogadta el, nem juthat Isten országába – erre emlékeztette Ferenc saját korát, s minden utánuk következő kort. A grecciói barlangban a Szent Éjszakán Ferenc utasításai szerint ott állt az ökör és a szamár is. Azt mondta ugyanis a nemes Jánosnak: Teljes valójában fel akarom eleveníteni a betlehemi kised emlékezetét, és tulajdon testi szememmel akarom szemlélni gyermeki korlátoltságának kényelmetlenségeit, látni akarom, hogyan helyeztetett a jászolba és hogyan feküdt az ökör és a szamár előtt a szénán” (Ratzinger, 2000, 3).

A betlehemezésnek nagy múltja van a felvidéki magyarlakta településeken is. Egyes falvakban, például a Nyitra menti Gimes településen, őrzik még ezt a hagyományt, a fiatalok karácsony előtt házról házra járnak, és viszik a keresztény családokba az örömhírt, hogy a Megváltó megszületett. Más településen, például a mátyusföldi Tallóson, a betlehemezők megszentelt ostyát vittek a családokhoz, melyet – a szokás szerint – a szentesti vacsorán fogyasztottak el. Gágyor József *A tallói egyház története* című művében így ír a helyi betlehemezés szokásáról, az 1940-es évekből: „A betlehemesek régebben karácsony és vízkereszt között, később közvetlenül a karácsony előtti napokban járták a házakat házilag készített kis betlehemmel.

Egyikük volt a „kubó”, fekete öltözetben, kezében bottal, batyuval a hátán. Két vagy három pásztor kísérte őt. A kubó a házbeliektől kolbászt követelt. A mondókák elmondása után rendszerint pénzjutalmat is kaptak.” (Gágyor, 2007, 169) Más falvakban a betlehemezők nem járnak házról házra, hanem a templomban elevenítik fel Jézus születésének történetét. Ám jószerivel megtalálhatóak a betlehemes játékok az alapiskolások, óvodások karácsonyi műsoraiban is.

A betlehemi játék főbb szereplőit, a pásztorokat, az angyalt, esetleg a három napkeleti bölcset és a Szent Családot – Máriát, Józsefet és a kis Jézust – gyakran csak szoborként jelenítették meg a betlehemben. A pásztorok között gyakorta szerepelt egy idős pásztor, aki az idős kora miatt nagyothallott, ami a játék során a humor forrásává vált – más esetben pedig ő volt a játék nagy bölcse, a kis pásztorok védője, a kis Jézus várója. A betlehemezés elengedhetetlen kelléke a legtöbbször fából készült jászol vagy templom alakú betlehem, benne a Szent Családdal, állatokkal és angyalokkal. Gyakran ábrázolták a napkeleti bölcseket hívogató betlehemi csillagot is.

A betlehemi játék menete falvanként eltérő, ám felismerhetünk néhány, minden játékot felölelő közös vonást is. A betlehemezők, mivel házról házra járnak, először bekéredzkednek: „Dicsértessék a Jézus Krisztus! Szabad-e bejönni az örömhírrrel?”

Ha helyeslő választ kapnak, bejönnek, köszöntik a ház urát. Ezután elmesélik Jézus születésének történetét. Gyakran a Bibliából olvassák fel előbb ezt a részt, majd ezután következik a dramatikus játék, melynek központjában a pásztorok játékos, énekes párbeszéde áll. A já-

ték során végigkövethetjük a pásztorok indulását Betlehembe, majd a hódolatukat a gyermek Jézus előtt. A történet eljátszása után átadják ajándékaikat, a háziak pedig megvendégelik őket. A játékban felhangoznak a jól ismert karácsonyi népelemek, mint például a *Mennyből az angyal*; *Pásztorok, pásztorok, örvendezve*; *Pásztorok, keljünk fel; Dicsőség mennyben az Istennek*.

Az alábbiakban egy mátyusföldi betlehemes játékot közlök.

MÁTYUSFÖLDI BETLEHEMI JÁTÉK

Szereplők: 1. pásztor, 2. pásztor, idős pásztor, angyal

Kellékek: betlehemi jászol, jelmezek

1. pásztor : - Dicsértessék a Jézus Krisztus! Szabad-e bejönni az örömhírrrel?

2. pásztor : - Jó estét a háznak, a ház gazdájának, a család minden tagjának, aprajának és nagyjának.

(A pásztorok a botjukra támaszkodva alszanak)

Angyal : - Glória, Glória!

(A pásztorok felébrednek)

1. pásztor : - Hallod-e, öreg, az angyal szólt.

Angyal : - Glória, Glória!

Mindenki : - Mennyből az angyal... (ének)

Angyal : - Újra eljött hozzánk szent karácsony napja, örüljön mindenki, ki e földet lakja. Megszületett Krisztus, kárhózzától megment. Öröm van a mennyben, ujjongás van itt lent. Ez karácsony napján örömről forrása, hogy van a világnak Dicső Messiása. Jertek, ti is lássátok a csodát. Kicsiknek, nagyoknak ő üdvösséget ad.

Idős pásztor : - Mit hallok, mit hallok, mégis igaz lenne, miről a próféták szóltak jóvendölve?

KASZMÁN-SARÓKA LILIÁNA

AZ ÉLMÉNYPEDAGÓGIA KULISSZÁI MÖGÉ TEKINTVE (4. RÉSZ)

Eljött a Megváltó mennynek trónusáról, azért, hogy e földön trónja legyen jászol?

(A pásztorokhoz fordul.)

Angyal: - Pásztorok, ne féljetelek. Utánam siessetek, mert ma éjjel tájban barmok jászolában Üdvöztőnk született.

Pásztorok: - Pásztorok, keljünk fel! (ének)

(Közben az angyal odavezeti a pásztorokat a jászolhoz. A pásztorok leborulnak a jászol elé.)

Angyal és pásztorok: - Dicsőség mennyben az Istennek! (ének)

1. pásztor: - Az Úr Jézus kicsiny, szelíd, sok jó pásztor így közelít. Bár csak istállóban szálltál, egész világ váltságára.

2. pásztor: - Szívesen maradnék nálad, tüzet raknék, vigyáználak, de a nyáj vár dideregve, magammal viszlek a szívembe.

Idős pásztor: - Kis Jézuska, áldott vendég, jövedel boldog emlék, nem is emlék, hú valóság, megjegyzem menyneji orcad.

Angyal: - Adj a népnek békességet, szenvedésben erősséget, szilárdíts meg a hitünkben, e családot áldd meg itt benn!

Idős pásztor: - Nos, hát, jó emberek, legyetek hálásak Istennek, amiért ily ajándékot ad, egyszülöttjét, Jézust, és vele a békét, hassa át a jóság mindnyájatok szívét!

A mostani részben két nagyobb témakört járunk körbe, amelyek segíthetik a munkánkat, ha élménypedagógiai módszerekkel is színesíteni szeretnénk az eszköztárunkat. Egyrészt szó esik az élménypedagógiai gyakorlatok vezetéséhez szükséges magatartásról, mely nagyban eltérhet mindennapi tanári szerepeinktől. Másrészt megvizsgáljuk azt, hogy a vezetett csoport esetében mire érdemes odafigyelnünk, az adott csoport életrészeiben miben befolyásolhatja munkánkat.

A GYAKORLATOK VEZETÉSE, A FACILITÁLÓ SZEREPE

A legtöbb élményközpontú foglalkozás során jó, hogyha vezetőként, tanárként, szakkörvezetőként rálátásunk van arra, milyen szerepkörben tudjuk a tanulási helyzetet leginkább támogatni. Az élménypedagógiai gyakorlatok szempontjából a facilitátori szerepkört veszem nagyító alá, hisz ebben a minőségben sokkal célravezetőbben lehet egy-egy élménypedagógiai és élményközpontú foglalkozást megtervezni és levezetni. Bár a cikksorozat 3. részében kis mértékben érintettem csak a facilitáló szerepét, részletesebben is érdemes róla elgondolkoznunk.

A tanulók a hagyományos oktatás keretein belül megszerezhető információk hasznosíthatóságát sokszor megkérdőjelezzik, így válik számukra a tanulás és az iskola unalmassá, idővesztegetéssé. Tanulóként és tanárként is érdemes megtapasztalni, milyen hatással van a tanulási folyamatra, ha kilépünk az eddigi formális keretek közül. Ennek okán mostanában egy újfajta tanári szerep kezd körvonalazódni, amikor a pedagógus ún. facilitátorként viselkedik a tanítási órákon, akinek az elsődleges szerepe a közös tanulás segítése, valamint az információk rendezése, szűrése. Másrészt a facilitátor gondoskodik az olyan forrásokról, amelyekből a diákok méríthetnek (ilyen forrás lehet önmaga az ismereteivel, tapasztalataival, könyvek, filmek, a közösség tapasztalataival) (Rogers, 2013, 266).

A facilitátor az, aki egy élménypedagógiai gyakorlatban megadja a foglalkozás, játék kereteit, szabályait, „*de nem mondja meg, hogy a résztvevőknek mit, mikor és hogyan kell csinálniuk*” (Besnyi-Nagy, 2014, 18). Mindemellett segíthet a csoportnak abban, hogy saját szabályokat alkossanak; viszont ha a szabályokat nem tartják be, a facilitátornak nem szabad a folyamatot megváltoztatni, csupán visszajelzést kell adnia a történetekről (Liddle, 2009, 10). A gyakorlat vagy feladat elvégzése közben további lényegi feladat, hogy a facilitátor ügyeljen a résztvevők biztonságára – fizikai és emocionális értelemben egyaránt –, hisz amint az veszélyeztetve van, közbe kell lépnie a gyakorlat folyamatába.

A facilitátor szerepének kulcsfontosságú funkciója a foglalkozást követő feldolgozás menetében tud kibontakozni, amikor kérdéseivel segíti a tanulási folyamatot. Segít olyan közeget kialakítani, ahol a résztvevők megkérdőjelezhetnek dolgokat, és megoszthatják egymással a gondolataikat, érzéseiket. A facilitátori szerep lehetőséget kínál a csoport és egyén szintjén is feldolgozni az élményeket, többek között gondolkodást serkentő, nem eldöntendő kérdések feltételével (Liddle, 2009, 10). Ekkor nagy figyelmet kell fordítani arra, hogy elsőként ne a facilitátor mondja ki azt a tanulságot, amit ő annak lát; sokkal fontosabb, hogy a résztvevők először a saját következtetéseiket fogalmazzák meg. Természetesen a facilitátor rámutathat olyan csoportdinamikai jelenségekre, amelyeket az egyes egyének esetleg nem észlelnek, hogyha az olyan tanulási lehetőséget rejt magában, mely a csoport számára is hasznos lehet.

Szóval láthatjuk, hogy a facilitátor célirányos tervezéssel és a feldolgozó kör lebonyolításában segít, hogy a csoport fejlődése minél inkább produktívabb legyen; ő az, aki arra ösztönzi a csoporttagokat, hogy teljesítsenek jobban, érjenek el többet, működjenek jobban és élvezzék közös és egyéni

FELHASZNÁLT IRODALOM

■ Gágyor József: *A tallósi egyház története*. Tallósi Római Katolikus Plébánia, 2007.

■ Jozef Ratzinger: *Ökör és számár a jászolnál*. In *Vigília*, 2000/1.